

A zalai reformáció kezdetei

A vallásátalakítás, vagyis reformáció elérte Zala megyét is, máig ható érvénnyel, hiszen napjainkban is többezres reformátusság gyakorolja a hitét megyeszerte.

Tudvalévő, hogy nem egy országnagyunk is reformátusként látta meg a napvilágot. De inkább kissé nézzünk a múltba, annak is XVI. századbéli zalai eseményeibe.

A magyar könyvnyomtatást 1473-ban Hess András indította el a *Chronica Hungarorum* kiadásával. Éppen mindössze 100 év múlva az akkor még Zalához – a mai Szlovéniához – tartozó vend nyelvű, valószínűleg a hársakról szlovénul elnevezett Alsó Linduán (Donja Lindua – Alsólendva) megjelent az Erdélyből a környék földesura, Bánffy Miklós által odatelepitett Hoffhalter Rudolf nyomdájában az uraság udvari lelkésze és a protestáns gyülekezet vezetője, Kultsár György lúdtollából három könyv is.

Az egyik: AZ ORDÖGNEC A PENITENCIA TARTO BŰNÖSSSEL VALÓ VETEKEDÉSÉRŐL: ES AZ KÉTSÉGBE ESSÉS ELLEN AZ REMÉNSÉGRŐL VALÓ TANUSSÁG című könyve, napvilágot látott 1573-ban, Zrini Györgynek ajánlva.

Ezt nevezhetjük akár a magyar műfordítás-irodalom egyik korai gyöngyszemének, hiszen a mester maga írja, hogy műve tulajdonképpen nem más, mint a pomerániai Urbanus Rhegius (1489–1541) teológiaprofesszor munkájának átültetése a német eredeti latin változatából (Frankfurt am Main, 1545). Ezt követte 1574-ben a POSTILLA című Kultsár-könyv.

Igaz, ez előtt, 1544-ben már más irodalmi mű is megemlíti Szeremlyéni Mihályt, Kanizsa protestáns prédikátorát. Az 1554-es veszprémi püspökségi egyházlátogatási jegyzőkönyvek szerint a Kanizsa melletti Szentmiklósi falut – a mai Magyarszentmiklóst – „teljesen megfertőzték a lutheránusok”. A Zalaegerszeg melletti Salomvárott „... a gonosz lutheránus Terjék Pál megbotránkoztatja az egész környéket” – tudjuk meg dr. Bilkei Irén zalaegerszegi főlevéltáros *Lutheránusok a 16. századi Zalában* című, a *Zalai Hírlapban* 2016. november 5-én megjelent írásából.

Tehát Zalában akkori mércével mérve rohamosan terjedni kezdett a reformáció. Érdekességként említhetjük meg, hogy Hetés tájegységben, a vele határos vasi Őrségben, az egykori szabad határvédők utódai nagy arányban tértek át a lutheránus hitre, míg a jobbagyvidék Göcsej megmaradt római katolikusnak. Bár érdekes módon Göcsej közepén, Becsvölgye környékén ma is létezik kisebb református közösség.

Mindezek után már csak méltányosságból is tárjuk a hazai honismerő közvélemény elé az egykor az ország élén álló-vívó Bánffyak termékeny évszázadait. Értéküket őrzi a mai szlovéniai Lendava–Lendva közművelődési intézménye, amely Bánffy Központ néven működik Kepe Lili igazgatóságával.

A Bánffy földesurak-országvezetők megismerésében segít a lendvai Göncz László remek tollú novellista, helytörténész, a szlovén országgyűlés magyar nemzetiségű képviselőjének a lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet kiadásában 1996-ban megjelent *Fejezetek Lendva történetéből 1920-ig* című könyve a 67–75. oldalon.

Bánffy Miklós közvetlen kapcsolatban állott Mátyás királlyal, éspedig pozsonyi főispánként. A családfán egy másik Bánffy, az V. Istvánként szereplő, azért is érdekes, mert róla hiteles adatok maradtak fenn saját kezű följegyzései révén, amelyeket az 1551-ben Witterbergben (!) kiadott, Paul Eber által szerkesztett kalendárium őrzött meg, ráadásul A BÁNFFYAK NAPLÓJA néven vált közismertté. Ezt a kiadványt a szombathelyi Berzsényi Dániel Megyei Könyvtárban őrzik.

Szerencsénkre a Bánffy család Alsolindván szellemi központot hozott létre az évtizedek folyamán, így aztán a XVI. századból több írogató személyiségről is tudunk. Erről a Lenti-ben élt, a Lenti járás tucatnyi községéről írott helytörténeti könyv szerzője, a helytörténész, a július elején elhunyt Tantalics Béla egykori tanárember említést tett több munkájában is.

Göncz László és Tantalics Béla könyveiből tudjuk, hogy a Pozsony megye főispáni tisztét betöltő Bánffy Miklós és a ságani hercegnő fia, a családfán VI. János elsőként tért át a református vallásra. Előtte azonban a török ellen vonult a mohácsi csatába, ahol megsebesült lova helyett hűséges embere, Bakács Sándor átadta neki a magáét, így a Bánffy-hadvezér hazatérve betarthatta fogadalmát és megépíttette a Keresztelő Szent János tiszteletére ígért templomot. Utána Szapolyai János híveként áttért az új vallásra.

Az 1547-ben született IV. Miklós a reformáció buzgó terjesztőjeként hívta meg Erdélyből Hoffhalter Rafael nyomdászt fiát, Rudolfot Lendvára, aki aztán kiadta Kulcsár (Kulcsár) György, a Bánffyak papja-prédikátora-tanítója mindhárom könyvét. Az első – 1573-ban megjelent – hosszú címe így hangzik: AZ HALALRA VALO KESZÖLETRÖL RÖVID TANOSSAG: MELYBEN AZ KÖRÖSZTIEN EMBERNEC, ACKI AZ ISTEN ORSZÁGÁT AKARIA KERESNI, ÉLETÉNEC RENDI IRATTATIC MEG. Ezt követi a már ismertetett AZ ORDÖGNEC..., majd a POSTILLA 1574-ben. Ezzel megalapította a hazai műfordítás-irodalom Hetés-vidéki változatát is. Tantalics Béla szerint az 1200 (!) oldalas kötet irodalmi és művelődéstörténeti szempontból egyaránt kiemelkedően fontos adatokat közölt az utókorral. Vasár- és ünnepnap evangélikus prédikációkat tartalmaz. Tehát szónoklattani szempontból is figyelemre méltó. A könyv teljes címe: POSTILLA, AZ AZ EVANGELIOMOKNAC, MELLIEKET ESZTENDŐ ÁLTAL A KERESZTYÉNEC GYÜLEKÖZETIBE SZOKTAC OULASNI ÉS HIRDETNI, PREDICATIO SZERINT VALO MAGYARÁZATTIA.

Az alsólendvai Bánffyak udvarában készült egyik könyv címlapja

A lendvai könyvek gyorsan népszerűekké váltak a magyarországi protestánsok körében, a pápista bécsi udvar viszont veszedelmeseknek minősítette mindhármát. Az osztrák Miksa császár-magyar király 1574. február 7-i rendeletével felszólította a Pozsonyban tartózkodó Bánffy Lászlót, Bánffy Miklós fivérét, hogy az eretnek nyomdászt azonnal távolítsa el Lendváról. A nyomdással még abban az évben a Zrínyi-birtokon, a muraközi Nedeliscsen találkozhattak az új ember iránt érdeklődők.

A zalai reformáció máig is szemet gyönyörködtető értéke az a református templom, amelyet az Őrség és Hetés határán, Lenti város közelében Szentgyörgyvölgy községben építettek 1787-ben, 13 évvel a római katolikus templom fölavatása után. A barokk stílusú épület külön értéke kazettás famennyezete, helyi mesterek keze műve 1828-ból. A kazettákon Patkó András 1829-ből származó festményein kék alapon báránnyelűk, virágdíszek derítik jó kedvre a rá nézőket – mutatta be a műemléket Németh József gimnáziumi tanár, múzeumigazgató az 1979-ben Zalaegerszegen megjelent *Zala megye műemlékei* című könyvének a 102. oldalán.

Az erdélyi stílusban épült zalaegerszegi református templom (A szerző felvétele)

Munkácsi Mihály-díjas jeles belsőépítésznek, a Magyar Művészeti Akadémia tiszteletbeli elnökének az édesapja.

Ebben a faluban él ma és alkot Béres János szobrászművész, aki elkészítette egy lendvai pályázat díjnyerteseként a POSTILLA-könyvet gránitból-bronzból, amelyet várhatóan a közeljövőben avatnak föl.

Jelenkori érdekesség a reformációval összefüggésben, hogy az 1941–42-ben Szeghalmy Bálint tervei alapján Zalaegerszegen fölépült, ma is működő református templom létesítésének szorgalmazója és az építkezés árgus szemű végigkísérője volt Fekete Károly lelkész, történetesen Fekete György Kossuth-díjas és

Ferencz Győző

HÍREK

A reformáció emlékműve Sashalmon. A Reformátorok terén, a főváros XVI. kerületében kapott helyet R. Törley Mária Luther Márton, Kálvin Jánost és Bocskai Istvánt ábrázoló alkotása. A Magyar Örökség Díjas szobrászművész a következőket nyilatkozta a 2017. október 29-én felavatott művéről: „Luther Mártont fiatalságának teljében ábrázolja, Kálvin János szálfagyenes, aszketikus alak, Bocskai István maga a szilárdság. Sokan fogják kérdezni, miért épp ilyenek örököltette meg őket? Egy folyamatot szerettem volna általuk bemutatni. Szerintem a 33 éves Luther Márton forradalmár, aki azt mondja, ez így nem mehet tovább, le kell hántani a katolikus egyházzal minden rosszat, ami rátapadt. Kálvin János valóban aszketikus jelenség volt, aki még szigorúbb keretek közé szorította, amit Luther Márton elkezdett. Nem véletlenül választottam harmadiknak Bocskai Istvánt. Személyét meghatározónak látom a reformációban és a hazánkat megtartó hitnek a küzdelmében. Ő az, aki 1606-ban létrehozta az első európai vallásbékét. Törvény által mondatott ki, hogy a három eltérő keresztény felekezet tagjai közül senkit sem érhet bántódás hitének fennmaradásáért. Kompromisszumait és harcait a magyarság fennmaradásáért és Erdély függetlenségéért tette. Kezdetektől arra törekedtem, hogy mindhármuk arca hitet, erőt és büszkeséget sugározzon. Egy ideje nagyon foglalkoztat, hogy Európa milyen civilizációs és kulturális értékvesztésbe, válságba, mondhatni, veszélybe került. Ezért azt is remélem, hogy ez az emlékhely a mai embernek egyfajta kapaszkodót adhat.” (Kormos Valéria: Kapaszkodó. Magyar Idők, 2017. október 31. 8. old.)